

Szanowni Państwo,

A teraz trochę o historii.

Stowarzyszenie Archiwistów Polskich jest najstarszą instytucją pozarządową zrzeszającą archiwistów w Polsce. Jego początki sięgają w Gdańsku 1965 roku. 50 lat temu - 14 czerwca 1965 roku w budynku Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Gdańsku ukonstytuował się pierwszy Zarząd Oddziału w składzie: Czesław Stodolny – przewodniczący, Józef Wiśniewski – sekretarz, Jan Biernat – skarbnik, Wanda Klesińska oraz Maria Świątek, a także Komisja Rewizyjna w składzie: dr Maria Sławoszewska – przewodnicząca, Edmund Barełkowski i Edward Głogowski. Założycielami Stowarzyszenia byli: dr Czesław Biernat, Teresa Węsierska-Biernatowa, Jan Biernat, Wanda Klesińska, Maria Sławoszewska, Czesław Stodolny i Józef Wiśniewski.

Od samego początku celem Stowarzyszenia było teoretyczne i praktyczne rozwijanie archiwistyki i archiwoznawstwa, upowszechnianie wiedzy o archiwach oraz rozwijanie współpracy z instytucjami, związkami i stowarzyszeniami działającymi na polu archiwistyki. Ważnym zadaniem było również podnoszenie stanowiska społecznego oraz kwalifikacji zawodowych archiwistów i krzewienie poczucia ich solidarności zawodowej, a także dbałość o prawidłową organizację opieki nad zabytkami piśmiennictwa i archiwaliami, w szczególności tymi, które znajdują się poza zorganizowanymi archiwami, bibliotekami i muzeami.

Nowo powstały Zarząd wkrótce przystąpił do werbowania członków Stowarzyszenia. Wywodzili się oni głównie z pracowników państwowej służby archiwalnej oraz z pracowników Spółdzielni Inwalidów Ochrony Mienia i Usług Różnych. Najmniej liczną grupę stanowili archiwiści zakładowi. Członkowie SAP różnili się jednak między sobą zarówno rodzajem wykształcenia, jak i stopniem przygotowania do zawodu archiwisty, znajomością warsztatu i metod pracy, a także doświadczeniem zawodowym.

Głównymi zadaniami gdańskiego SAP-u od pierwszych dni jego powstania było więc podnoszenie kwalifikacji zawodowych archiwistów i organizowanie pomocy koleżeńskiej w gronie jego członków. Realizowano je poprzez organizację licznych zebrań dyskusyjnych, w oparciu o referaty przygotowane przez pracowników naukowych gdańskiego Archiwum Państwowego lub zaproszonych gości.

Inną formą podnoszenia kwalifikacji archiwistów w regionie gdańskim była organizacja kursów archiwalnych skierowanych zarówno do członków Stowarzyszenia, jak i adeptów archiwistyki. Cieszyły się one dużym zainteresowaniem, dawały bowiem możliwość zdobycia pełnych kwalifikacji zawodowych do pracy na stanowisku archiwisty i referenta kancelaryjnego.

Uzupełnieniem kursów archiwalnych organizowanych przez gdański Oddział SAP były szkolenia organizowane w zakładach pracy. Ich tematyka dotyczyła najczęściej kształtowania zasobu archiwalnego, organizacji archiwów zakładowych i postępowania z dokumentacją.

Działania SAP w widoczny więc sposób przyczyniły się do podniesienia wiedzy archiwalnej wśród pracowników trójmiejskich zakładów pracy, a przede wszystkim do lepszego przygotowania powstałej w nich dokumentacji do wieczystego przechowywania w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku.

Ważnym zadaniem dla gdańskiego Oddziału SAP było również upowszechnianie wiedzy o archiwach. W tym celu w 1965 roku Zarząd Oddziału podpisał porozumienie z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Gdańsku w sprawie włączenia tematyki archiwalnej do programu historii na wakacyjnych kursach dla nauczycieli historyków, jakie corocznie odbywały się na terenie Gdańska. Przeprowadzono również rozmowy z dyrekcją Technikum Ekonomicznego w Gdyni–Orłowie w sprawie włączenia elementów archiwistyki do programu klas V. W kolejnych latach Zarząd podejmował również akcję rozsyłania do trójmiejskich zakładów pracy ulotek informujących o zadaniach i celach służby archiwalnej. Ponadto członkowie SAP regularnie wygłaszali prelekcje w zakładach pracy i szkołach na temat dokumentacji historycznej i potrzebie szacunku dla bieżących akt.

W pierwszych dziesięcioleciach swojego funkcjonowania Zarząd Oddziału SAP podejmował również współpracę z Towarzystwem Przyjaciół Gdańska, Gdańskim Towarzystwem Naukowym, Kuratorium Oświaty i Wychowania oraz Wydziałem Spraw Wewnętrznych Urzędu Wojewódzkiego.

Dużym sukcesem zakończyła się inicjatywa, podjęta pod koniec lat 70-tych przez gdański Oddział SAP wraz z dyrekcją Wojewódzkiego Archiwum Państwowego, Gdańskim Towarzystwem Naukowym i Uniwersytetem Gdańskim, nadania jednej z ulic Gdańska imienia doc. dr. Marcina Dragana. Do wniosku skierowanego do władz miasta dołączono obszerną informację biograficzną, opracowaną przez Józefa Wiśniewskiego. Inicjatywa spotkała się z życzliwym przyjęciem, dzięki czemu jedna z nowo powstałych ulic w południowej dzielnicy miasta – Gdańsk-Chełm do dnia dzisiejszego nosi imię dyrektora gdańskiego Archiwum.

Nową formę pogłębiania wiedzy o archiwach zaproponował gdański Zarząd Oddziału SAP w 1977 roku. Wtedy to rozpoczęto organizację krajowych wyjazdów szkoleniowych. Pierwsze tego typu szkolenie odbyło się w Muzeum „Stutthof” w Sztutowie. W kolejnym roku celem wyjazdu szkoleniowego była Fabryka Papieru w Łąpinie należąca wówczas do Bydgoskich Zakładów Papierniczych. W kolejnych latach archiwiści zwiedzili: Archiwum Kurii Biskupiej i Bibliotekę Diecezjalną w Pelplinie, Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne w Gnieźnie, Archiwum Główne Akt Dawnych i Zamek Królewski w Warszawie, a także Archiwum Państwowe we Wrocławiu oraz Archiwum i Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Natomiast w 1987 roku odbył się rajd pieszy po Górach Świętokrzyskich, w którym uczestniczyli również archiwiści z Kielc.

Zmiany w funkcjonowaniu SAP w Gdańsku przyniósł rok 1981 i wprowadzenie w Polsce stanu wojennego. Wprawdzie gdański Oddział był jednym z nielicznych jednostek organizacyjnych, którego praca nie została zawieszona, jednak ogólne warunki społeczne panujące w kraju znacznie wpłynęły na rozluźnienie kontaktów pomiędzy członkami Stowarzyszenia.

Kolejne definitywne osłabienie aktywności SAP miało miejsce po 1989 roku. Przyczyną tego stanu były przeobrażenia polityczne, gospodarcze i społeczne po upadku PRL. Ich bezpośrednią konsekwencją była masowa likwidacja zakładów pracy oraz, co za tym idzie, ogromna fluktuacja kadr archiwalnych. Doprowadziło to do zawieszenia aktywności Oddziału w 1991 roku.

Autor: Monika Płuciennik

Wystąpienie na temat historii gdańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich podczas uroczystego jubileuszu w Ratuszu Staromiejskim w Gdańsku w dniu 14 października 2015 roku

---

Po pięciu latach przerwy, ponowne ukonstytuowanie się gdańskiego SAP-u miało miejsce 19 grudnia 1996 roku. Znów w siedzibie Archiwum Państwowego w Gdańsku. Zebranie odnowicielskie otworzyła Dyrektor Archiwum – dr Aniela Przywuska w obecności dr. Zbigniewa Pustuły z Zarządu Głównego SAP oraz przewodniczącego wojewódzkiego Sejmiku Samorządowego – Jana Kulasa. Przewodniczącym Oddziału został wybrany Jan Jastrzębowski.

Nowe działania Stowarzyszenia znów koncentrowały się wokół werbowania członków oraz podnoszenia ich wiedzy ogólnej i merytorycznej.

Z podjętych w tym czasie inicjatyw z pewnością warto wspomnieć o I Pomorskim Zlocie SAP zorganizowanym w czerwcu 2001 roku. Wówczas w planie imprezy znalazło się zwiedzanie wystaw „1000 lat Pomorza Gdańskiego w dokumencie archiwalnym”, prezentowanej w Archiwum Państwowym w Gdańsku oraz zorganizowanej w Ratuszu, w którym się znajdujemy wystawy „100 lat Archiwum Państwowego w Gdańsku”.

Punktem przełomowym w historii gdańskiego SAP-u było powołanie w 2004 roku na stanowisko Prezesa Zarządu Oddziału – Stanisława Flisa.

Jedną z pierwszych inicjatyw nowego prezesa była inauguracja dwóch cykli wykładów poświęconych dawnym oraz współczesnym archiwom pomorskim.

W ramach pierwszego z nich, zatytułowanego „Śladami dawnych archiwów gdańskich”, członkowie i sympatycy Stowarzyszenia mieli okazję zapoznać się z historią ważnych dla Gdańska archiwów, min. archiwum kościoła św. Jana w Gdańsku, archiwami władz miejskich Gdańska od XV do XVIII wieku, archiwami gdańskich urzędów fortyfikacyjnych od XIV do XIX wieku oraz mostów w archiwach gdańskich urzędów od XVI do XX wieku. Dwa ostatnie spotkania miały bardzo nietypowy przebieg, bowiem wykłady odbywały się w kajakach podczas spływania wodami Wisły, Motławy oraz miejskimi fosami. Nietypowa perspektywa oraz sceneria wykładów spowodowały, że imprezy te na długo pozostały w pamięci jej uczestników, a zainicjowana w ten sposób wodna trasa turystyczna Gdańska znalazła wkrótce wielu naśladowców.

Wizyty we współcześnie funkcjonujących archiwach, w ramach cyklu „Współczesne Archiwa Pomorskie”, zapoczątkowane zostały w 2006 roku w archiwum uniwersyteckim w Gdańsku oraz archiwum Politechniki Gdańskiej. W kolejnych latach SAP gościł w IPN w Gdańsku, Akademii Morskiej w Gdyni, w Archiwum Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, a ostatnio w Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku i na terenach dawnej Stoczni Gdańskiej.

Kolejną inicjatywą zaproponowaną przez Stanisława Flisa były weekendowe warsztaty archiwalne w okolicach Trójmiasta. Odbywały się one każdej jesieni począwszy do 2005 roku. Ich tematyka oscylowała początkowo wokół tematów historycznych, z czasem jednak została zdominowana przez bieżące problemy archiwistyki współczesnej. Nierozłączną częścią szkolenia była koleżeńska wymiana doświadczeń, wspólne ognisko lub grill oraz poznawanie miejscowych atrakcji turystycznych Kaszub.

Również zagraniczne wyjazdy szkoleniowe cieszyły się dużym zainteresowaniem członków gdańskiego SAP-u. Przedstawiciele Oddziału brali udział w Międzynarodowych Kongresach

---

Archiwalnych w Sewilli (w 2000 roku) i Wiedniu (w 2004 roku), a także w realizacji cyklu „Archiwa w poszerzonej Unii Europejskiej” w Karlskronie (w 2004 roku). Przyłączali się również do wyjazdów studyjnych innych Oddziałów Stowarzyszenia, goszcząc w Lwowie, Pradze, Sztokholmie, Uppsali, Berlinie i Rydze. W ubiegłym roku Zarząd gdańskiego Oddziału SAP po raz pierwszy samodzielnie zorganizował wyjazd do Narodowego Archiwum Szwecji – Riksarchivet w Sztokholmie.

Obok podnoszenia wiedzy i wzbogacania doświadczeń w gronie członków Stowarzyszenia, Zarząd Oddziału podejmował liczne inicjatywy współpracy z wieloma trójmiejskimi instytucjami kultury. Najbardziej ścisłe więzi łączą SAP z Nadbałtyckim Centrum Kultury. Dzięki tej współpracy SAP współuczestniczył we wszystkich dotychczasowych trzynastu edycjach Bałtyckiego Festiwalu Nauki. Reminiscencje niektórych z nich daleko wychodziły poza ramy Festiwalu. Tak było w 2010 roku, gdy o „fałszowaniu śledzia” w Gdańsku można było usłyszeć nie tylko podczas wędrówek festiwalowych, ale również w reportażu reaktor Małgorzaty Żerwe dla Radia Gdańsk. A na przykład w trakcie przygotowań do IV edycji Bałtyckiego Festiwalu Nauki, Stanisław Flis wraz z dr Jakubem Szczepańskim z katedry Historii Architektury Politechniki Gdańskiej zestawili wpis w księdze pogrzebowej kościoła Najświętszej Marii Panny w Gdańsku z planem ułożenia płyt grobowych z około 1720 roku oraz obecnym planem zabytku, dzięki czemu wyznaczyli miejsce prawdopodobnego pochówku Admirała floty królewskiej - Arendta Dickmanna, poległego w bitwie pod Oliwą 1627 roku. Przeprowadzone latem 2006 roku wstępne prace archeologiczne potwierdziły słuszność ich przypuszczeń co do miejsca pochówku patrona Polskiej Marynarki Wojennej.

W Nadbałtyckim Centrum Kultury odbyła się też konferencja dotycząca wykopalisk archeologicznych, badań źródłowych i archiwalnych wokół kościoła św. Jana pt. „Gotycki kościół św. Jana cmentarzem”. Referat Stanisława Flisa przygotowany na tą konferencję ukazał się drukiem w 2013 roku.

Formę podobną do wędrówek w ramach Bałtyckiego Festiwalu Nauki miały również spotkania SAP zorganizowane wspólnie z Komitetem Inicjatyw Lokalnych „Wrzeszcz” oraz Nadbałtyckim Centrum Kultury w Parku Kuźniczki (róg ulic Wajdeloty i Kilińskiego) w Gdańsku-Wrzeszczu (8 czerwca 2006 roku). Ich tematyka związana była z historią wrzeszczańskiego browarnictwa.

Kolejną instytucją, z którą gdański SAP łączy bliskie więzi jest Muzeum Sopotu. Dużym zainteresowaniem cieszyły się współrealizowane przez członków SAP – Stanisława Flisa i Adama Kujota, wystawy, seminaria popularnonaukowe i wykłady dotyczące Sopotu, prezentowane w siedzibie tamtejszego Muzeum. Były to m.in.: „Kartki z pamiętników. Polacy w Sopocie 1897-1845”, „Wokół Polonii sopockiej” oraz „Pomiędzy Göteborgiem, a Sopotem. Podróże z wywiadem wojskowym w tle”.

Gdański Oddział SAP angażuje się również od lat we współpracę ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim. Trwałym śladem tej współpracy jest tablica upamiętniająca Targ Kaszubski, wmurowana w filar przy zachodnim wejściu do Galerii Madison w Gdańsku przy ul. Rajskiej 10, z okazji Dnia Jedności Kaszubów w Gdańsku.

Ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim wiąże SAP również coroczna inicjatywa, jaką jest udział w organizacji konkursu genealogicznego dla dzieci i młodzieży z terenu Gdańska pt. „Moja Pomorska

Autor: Monika Płuciennik

Wystąpienie na temat historii gdańskiego Oddziału Stowarzyszenia Archiwistów Polskich podczas uroczystego jubileuszu w Ratuszu Staromiejskim w Gdańsku w dniu 14 października 2015 roku

---

Rodzina”. W tym roku odbyła się już dziesiąta edycja tego konkursu. Jego pomysłodawcami byli Stanisław Flis i Krzysztof Kowalkowski. W jego organizacji obok SAP uczestniczy również: Urząd Miejski w Gdańsku, Gimnazjum nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Gdańsku oraz Pomorskie Towarzystwo Genealogiczne, a honorowy patronat nad Konkursem sprawuje Prezydent Miasta Gdańska – Paweł Adamowicz.

Obok licznych działań popularyzatorskich w ostatnich latach SAP w Gdańsku podejmował również działania naukowe. Jednym z nich była współorganizacja konferencji „Wojna o akta”, która odbyła się w 2010 roku na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego. Obok SAP w organizacji konferencji udział wzięli: Stowarzyszenie Federacji Młodzieży Walczącej, Instytut Pamięci Narodowej oraz Wydział Historyczny Uniwersytetu Gdańskiego. Konferencja poświęcona była wydarzeniom z początku 1990 roku, związanym z okupacją budynku Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku, a także burzliwym okresem przejmowania archiwaliów rozwiązanej partii przez Archiwum Państwowe w Gdańsku. W 2012 roku ukazało się wydawnictwo pt. „Wojna o akta”, będące efektem prac studialnych, relacji świadków, a także prac źródłoznawczych dotyczących tego wydarzenia.

Liczne pomysły i plany gdańskiego Oddziału Stowarzyszenia stanęły pod znakiem zapytania w zeszłym roku po nagłej śmierci Stanisława Flisa. Znow jesteśmy w punkcie zwrotnym naszej historii.

Na zakończenie pragnę wspomnieć, że obecnie gdański Oddział Stowarzyszenia Archiwistów Polskich liczy 41 aktywnych członków, wywodzących się głównie ze środowiska archiwistów zakładowych, z jednostek organizacyjnych nadzorowanych przez Archiwum Państwowe w Gdańsku. Dzięki ich zaangażowaniu, determinacji oraz inicjatywie Oddział Stowarzyszenia stale podejmuje wyzwania i realizuje nowe projekty związane z rozwojem archiwistyki i historią regionu.